

Förord

Filologiskt smörgåsbord 3 är den tredje samlingen vetenskapliga texter som speglar aktuella intressen och forskningsinriktningar hos litteratur- och språkvetare knutna till Avdelningen för svenska språket och litteraturen vid Jagellonska universitetets filologiska fakultet.

Volymens, och seriens, titel förtjänar härvidlag en kort kommentar, då begreppet filologi nämligen är långtifrån entydigt. I de nordiska länderna, liksom i den anglosaxiska och franska traditionen, används det i dess ursprungliga innebörd med koppling till historisk språkanalys, främst inom de klassiska språken, men också inom nordiska eller andra specifika språkområden. I den germanska och slaviska akademiska traditionen omfattar begreppet däremot all textbaserad språk-, litteratur- och kulturforskning med det för humaniora gemensamma målet att söka mening i texterna och textproduktionen. Filologin är i den bemärkelsen ett tvärdisciplinärt fält, som öppnar disciplinernas slutna domäner och låter dem samverka och inspirera varandra.

Vår förståelse av humanistisk forskning grundas därmed på en filologisk orientering, som dels är väl förankrad i den nordiska (främst svenska) språk- och litteraturforskningen, dels inbegriper ett utifrånperspektiv som kan kasta nytt ljus över såväl traditionsförankrade som nyutsprungna frågeställningar. Anspelningen på smörgåsbord hänvisar, på ett smått lekfullt sätt, till den mångfald och heterogenitet av teoretiska och metodologiska synsätt som prövas i bidragen och som låter forskare med olika bakgrund och inriktning träda i dialog.

Texterna i volymen har på grund av sina ämnen och metoder inordnats i tre avdelningar: språk, översättning och litteratur. Översättningsvetenskapen hänförs traditionellt till lingvistik, men förutsätter i själva verket att litterär och språklig analys flätas samman med insikter om kulturell kontext för att på så vis kunna skapa fruktbara tolkningar samt avslöja författarskapens egenheter och de transkulturella mekanismernas regler.

Den lingvistiska delen omfattar tre bidrag som tar upp olika aspekter av det svenska språket, som i vissa fall även konfronteras med polskans strukturer. Elżbieta Strzeleckas artikel är en kognitiv semantisk analys av de svenska verbpartiklar och de polska prefix som aktualiserar ett in–ut-schema. I analysen jämförs också hur de rumsrelationer som de behållarrelaterade uttrycken anger konceptualiseras i de båda språken. Satsens informationsstruktur står i fokus för Monika Jazowy-Jarmuł, som genom en jämförande translatorisk analys presenterar olika medel som används för att uppfylla tema-remaprintipen i svenska respektive polska. Psykolingvistisk forskning inom området andraspråksinlärning finns representerad i Iwona Kowals undersökning av hur flerspråkiga inlärare skapar sitt mentala lexikon när de tillägnar sig ett nytt språk. Associationer-

nas betydelse för inlärningsprocessen framhävs specifikt av Kowal som också sammanställer en översikt över olika associationstyper.

Översättningsavdelningen består av två artiklar som båda handlar om polska litteraturens klassiker i svensk översättning. De är skrivna från såväl litteraturvetenskapligt som språkvetenskapligt perspektiv, och man kan i båda fallen spåra hur dialogen mellan kulturerna går till och hur den ger inblick i de aktuella kulturernas särdrag. Ewa Data-Bukowska och Piotr de Bończa Bukowski analyserar den svenska översättningen av Witold Gombrowicz *Trans-Atlantyk*. Studien är fokuserad på verkets stilistiska särdrag som går tillbaka på barocklitteratur. Författarna diskuterar hur originalets specifika syntaktiska konstruktioner återges i målspråket. Barock utgör en referensram även för Krzysztof Baks bidrag ”Mellan barock och modernism” som tar upp Wisława Szymborskas översättningar till svenska. Det är en litteraturvetarens text som främst fokuserar på stil- och formanalys och söker både modernistiska och barocka drag i de översatta dikterna. Analyserna ger vid handen att det modernistiska idiommet görs mer synligt än Szymborskas traditionsförankrade stillekar.

Tre av de i volymen presenterade litteraturvetenskapliga texterna behandlar August Strindberg, som dock inte är huvudgestalten i någon av dem utan fungerar som en betydelsefull referenspunkt för andra samtida författarskap, inte minst kvinnliga som inte fått samma hederställning i litteraturhistorien. Här har den idag så aktuella kulturrelaterade litteraturteorin avsatt sina spår i kontextuella läsningar av klassiska texter i syfte att kartlägga de intrikata transtextuella mönster som genomsyrar kulturens universum. Artikelnen ”De som inte fått vara med” av Magdalena Wasilewska-Chmura tar upp relationen mellan Strindberg och samtida kvinnliga författarskap samt deras plats i kanoniseringsprocessen. Wasilewska-Chmura visar hur Strindberg med hjälp av estetiska, sociologiska och ideologiska verktyg marginaliserar de kvinnliga författarskapen och förskjuter dem från centrum av det litterära fältet till periferin och därmed från kanon. Mariusz Kalinowskis essäistiska text ”Sanningens vägar” tar upp Anne Charlotte Lefflers och August Strindbergs hittills inte erkända litterära skuld till den ryska nihilismens kultgestalt, Nikolaj Tjernysjevskij. Kalinowski tar vid där Strindbergforskningen satt punkt, nämligen i konstaterandet att Strindberg i sitt banbrytande modernistiska *Ett drömspel* inspirerats av ett av Lefflers dramer. Hans syfte är att genom att åberopa vidare kulturkontext, däribland Lefflers afinitet med den ryska kulturen samt den då i Sverige aktuella rysslandsvurmen, göra gällande att en av Tjernysjevskijs romaner tjänat som gemensam referenspunkt för de båda författarna.

I artikeln ”Den konservative modernisten versus den modernt konservative” sammanställer Dominik Dziedzic två sexualitetsmodeller som kan utläsas från August Strindbergs respektive Viktor Rydbergs författarskap. Tyngdpunkten läggs på det homoerotiska begäret och dess relation till naturbegreppet, vilket tillåter Dziedzic att nyansera Strindbergs naturalistiska och Rydbergs idealistiska sexualitetsmodell samt bilden av sexualitetens modernisering som helhet. Elżbieta Żurawskas artikel om Norrlandsbilden i Ludvig Nordströms novell

”Studentmössan” granskar kritiskt ett klassiskt författarskap som brukar diskuteras i termer av provinsialism, journalism och samhällsutopism. Żurawskas analytiska perspektiv, inspirerat av de postkoloniala teorierna, blottlägger makt-diskursen bakom intresset för Norrland under industrialiseringen och visar dess släktskap med den koloniala attityden.

Av översikten ovan framgår att man bakom texternas mångfald kan spåra en mer generell tendens i modern humaniora att förankra språket och litteraturen i en levande praxis som fungerar i och ständigt omformar kulturens universum. Därför är disciplinernas gränser bara hjälpkonstruktioner som ständigt behöver diskuteras och problematiseras för att kunna kolonisera de förbisedda territorier som öppnar nya kunskapsperspektiv. Leve filologin!

Kraków, den 30 juni 2018

Monika Jazowy-Jarmuł, Magdalena Wasilewska-Chmura och Elżbieta Żurawska